

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

בע"ה

דמותה של מרים

הרב אמנון בזק

1. דברים כ"ד, ח-ט:

(ח) השמר בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הפהנים הלויים כאשר צויתם תשמרו לעשות: (ט) זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים:

2. השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין:

מצוה שביעית שנצטוונו לזכור בפה ולהשיב אל לבנו מה שעשה יתברך למרים כשדברה באחיה עם היותה נביאה ואחיה גמול חסדה ועל ידה ניצל כדי שנתרחק מלשון הרע.

3. שמות ב':

(א) וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי: (ב) ויהי האשה ותלד בן ותראה אותו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: (ג) ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאר: (ד) ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו: (ה) ותדך בת פרעה לרחץ על היאר ונערתייה הלכת על יד היאר ותראה את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה: (ו) ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה: (ז) ותאמר אחתו אל בת פרעה האלף וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את הילד: (ח) ותאמר לה בת פרעה לך ותלך העלמה ותקרא את אס הילד: (ט) ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד הזה והינקו לי ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילד ותניקהו: (י) ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתו:

4. בכור שור שמות ב', ד:

ותתצב אחותו מרחוק: אמה העמדתה שם וצותה לה לראות מה יעלה בנער. מדלא כתיב "ותצב" נראה שהיציבה אחרים.

5. משנה מסכת סוטה פרק א:

במדה שאדם מודד בה מודדין לו... וכן לענין הטובה מרים המתונה למשה שעה אחת שנאמר 'ותתצב אחותו מרחוק', לפיכך נתעכבו לה ישראל שבעה ימים במדבר שנאמר 'והעם לא נסע עד האסף מרים'.

6.

שמות ב'	בראשית כ"א
(ו) ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה	(טו) ותשלך את הילד... (יז) וישמע אלהים את קול הנער...
(ג) ותשם בסוף על שפת היאר:	(טו) ותשלך את הילד תחת אחד השיחים:
(ד) ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו:	(טז) ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת כי אמרה אל אראה במות הילד
(י) ויגדל הילד... (טו) ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הבאר:	(כ) ויהי אלהים את הנער ויגדל וישב במדבר ויהי רבה קשת:
"אמר ר' שמעון בן יוחי הגר בת פרעה היתה, כיון שראה פרעה מעשים שנעשו לשרה בביתו נטל בתו ונתן לה, אמר מוטב תהא בתי שפחה בבית זה ולא מטרונה בבית אחר" (בראשית רבה פרשה מה א)	
(א', כב) כל הברן הילוד היארה תשליכהו	(טו) ותשלך את הילד תחת אחד השיחים:
(ו) ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה	(טז) ותשב מנגד ותשא את קלה ותבך:

7. שמות ט"ו:

(א) אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים...

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

(כ) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפנים ובמחלות: (כא) ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים:

8. שופטים ד', ד:

ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שפטה את ישראל בעת ההיא:

9. מל"ב כ"ב, יד:

וילך חלקיהו הפהן ואחיקם ועכבור ושפן ועשיה אל חלדה הנביאה אשת שלם בן תקוה בן חרחס שמר הבגדים:

10. מיכה פרק ו:

(ג) עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי: (ד) כי העלתיך מארץ מצרים ומבית עבדים פדיתיך ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים:

11. שופטים י"א:

(לב) ויעבר יפתח אל בני עמון להלחם בם ויתנם ה' בידו... (לד) ויבא יפתח המצפה אל ביתו והנה בתו יצאת לקראתו בתפנים ובמחלות...

12. שמו"א י"ח:

(ו) ויהי בבואם בשוב דוד מהכות את הפלשתי ותצאנה הנשים מכל ערי ישראל לשור לשיר והמחלות לקראת שאול המלך בתפנים בשמחה ובשלשים:

13. במדבר פרק יב:

(א) ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הפשית אשר לקח כי אשה כשית לקח: (ב) ויאמרו הרק אך במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר וישמע ה': (ג) והאיש משה ענו עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה:

(ד) ויאמר ה' פתאם אל משה ואל אהרן ואל מרים צאו שלשתכם אל אהל מועד ויצאו שלשתם: (ה) וירד ה' בעמוד ענן ויעמד פתח האהל ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם: (ו) ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו: (ז) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא: (ח) פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמנת ה' יביט ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה: (ט) ויחר אף ה' בם וילך:

(י) והענן סר מעל האהל והנה מרים מצרעת כשולג ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת: (יא) ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו: (יב) אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו: (יג) ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה: (יד) ויאמר ה' אל משה ואביה ירק רק בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף: (טו) ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים: (טז) ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן:

14. רש"י במדבר פרק יב:

(א) ותדבר מרים ואהרן - היא פתחה בדבור תחילה, לפיכך הקדימה הכתוב תחלה. ומנין היתה יודעת מרים שפרש משה מן האשה? רבי נתן אומר: מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומיד מתנבאים במחנה, כיון ששמעה צפורה, אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי ממני, ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן. ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו, כך נענשה, קל וחומר למספר בגנותו של חבירו:

האשה הכשית - מגיד שהכל מודים ביפיה, כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי:
כושית - בגימטריא יפת מראה:

האשה הכשית - על שם נוייה נקראת כושית כאדם הקורא את בנו נאה כושי, כדי שלא תשלוט בו עין רעה:

כי אשה כשית לקח - ועתה גרשה:

(ב) הלא גם בנו דבר - ולא פרשנו מדרך ארץ:

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

15. רשב"ם במדבר פרק יב:

כי אשה כושית לקח - כדכת' בדברי הימים דמשה רבנו שמלך בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכה אחת ולא שכב עמה כמו שכתוב שם, והם לא ידעו כשדיברו בו שלא נזקק לה. זהו עיקר פשוטו. שאם בשביל צפורה דיברו, מה צורך לפרש כי אשה כושית לקח? וכי [עד] עתה לא ידענו כי ציפורה מדיינית היא? ועוד תשובה כי לא היתה כושית כי כוש מבני חם הוא, ומדיין מבני קטורה אשר ילדה לאברהם:

(ב) ויאמרו הרק אך במשה [וגו'] - כלומר עוד זאת אמרו על משה במה יכול להתפאר עלינו הלא גם בנו דבר [י"] לישראל:

16. במדבר פרק יא, יא-ל:

(יא) ויאמר משה אל ה' למה הרעית לעבדך ולמה לא מציתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי: (יב) האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי תאמר אלי שאתה בחיקך כאשר ישא האמן את הינק על האדמה אשר נשבעת לאבותיו... (יד) לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני... (טז) ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטרו ולקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך: (יז) וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך...

(כה) וירד ה' בענן וידבר אליו ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו: (כו) וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח והמה בכתבים ולא יצאו האהל ויתנבאו במחנה: (כז) וירץ הנער ויגיד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים במחנה: (כח) ויען יהושע בן נון משרת משה מבחריו ויאמר אנני משה כללם: (כט) ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם:

17.

1. וידבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הכשית אשר לקח...
2. ויאמרו הרק אך במשה דבר ה'
3. הלא גם בנו דבר וישמע ה':
4. ויאמר שמעו נא דברי ←
5. אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו:
6. לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא: (ח) פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות...
7. ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה:

18. דברי הימים ב פרק כו:

(טז) ויחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת: (יז) ויבא אחרי עזריהו הפהן ועמו כהנים לה' שמונים בני חיל: (יח) ויעמדו על עזריהו המלך ויאמרו לו לא לך עזריהו להקטיר לה' כי לפהנים בני אהרן המקדשים להקטיר צא מן המקדש כי מעלת ולא לך לכבוד מה' אלהים: (יט) ויזעף עזריהו ובידו מקטרת להקטיר ובזעפו עם הפהנים והצרעת זרחה במצחו לפני הפהנים בבית ה' מעל למזבח הקטרת: (כ) ויפן אליו עזריהו כהן הראש וכל הפהנים והנה הוא מצרע במצחו ויבהלוהו משם וגם הוא נדחף לצאת כי נגעו ה': (כא) ויהי עזריהו המלך מצרע עד יום מותו וישב בית החפשות החפשית מצרע כי נגזר מבית ה'...

19. מדרש תדשא (ברייטא דרבי פנחס בן יאיר) סעיף טז:

אתה מוצא על ג' עבירות הצרעת נדבקות לבריות: מקנאת הבל כמו שנעשה במרים, מחמדת עושר כמו שנעשה בגחזי (מל"ב ה' כ"ז), מגובה את עצמו כמו שנעשה בעוזיהו (דה"ב כ"ו). לפיכך גזר המקום על המצורע שיהא בגדיו פרוצים וראשו פרוץ כנגד חמדת העושר, וכנגד הגאווה יקרא עצמו טמא, וכנגד קנאת ההבל שאמר דברים על חבירו שלא כן בדד ישב מחוץ למחנה כמנוחה.

20. במדבר כ':

(א) ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם: (ב) ולא היה מים לעדה ויקהליו על משה ועל אהרן...

(כט) ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל:

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

21. דברים ל"ד:

(ח) וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמֵי בְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה... (י) וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים: